

Keeleteadusüritused noortesõbralikus kastmes

Mari-Liis Korkus

Tartu ülikooli eesti ja soome-ugri keeleteaduse nooremteadur

Rahva hulgas on keeleteadlaste kohta levinud mitmesugused stereotüübid. Üks kujutab ette, et keeleteadlane on grammatikapoliitseinik, kes, punane pastakas käes, jahib õigekirjavigu. Teine võrdsustab keeleteadlast keeleteaduriga aga poliüglotiga, kelle keelepagasisse lisandub keeli nagu seeni pärast vihma. Kolmas aga arvab, et keeleteadlane on nagu tsivilisatsioonist eraldunud Mowgli, kellel hundikarja asemel on seltsiks tolmused raamatuvirnad. Mõni keeleteadlane võib-olla tõesti tunneb end eeltoodud kirjeldustest ära, kuid tegelikkuses on keeleteadlaste profiil märksa mitmekülgsem.

Stereotüüpide murdmine on üks paljudest põhjustest, miks keeleteadlased võiksid oma teadustöö telgitaguseid tutvustada ka laiemale avalikkusele. Leian, et iga hea teadlase valemisse kuulub populariseerimisoskus, mida saab omandada ennekõike praktiliste tegevuste kaudu. Siinses ülevaates näitan heidamegi pilgu kahele sel kevadel toimunud üritusele – **noorlingvistide keepleklubile** ja **emakeele seltsi keepleklubile** – ning püüame nende kaudu mõtiskleda, kuidas võiks keeleteadust serveerida just teismelistele.

Noorlingvistide keepleklubi kui teismeliste ja teadlaste kohtumispaik

2023. aasta alguses sai Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudis jalad alla ürituste sari, mille ristisime noorlingvistide keepleklubiks.¹ Nii nagu paljud algatused, sai ka keepleklubi alguse isiklikest kogemustest. Minu huvi keeleteaduse eriala vastu tekkis juba põhikoolis, mistõttu kooliõpingute vältel otsisin võimalusi, kuidas keele uurimisega rohkem

¹ www.sisu.ut.ee/noorlingvist

sina peale saada. Kadestasin neid, kes tundsid suuremat huvi füüsika või bioloogia vastu, kuna lõviosa teadushuviharidusest oli (ja on siiani) koondunud just loodus- ja täppisteaduste ümber. Minu päästerõngaks olid olümpiaadid ja TÜ teaduskooli kursus „Keeleteaduse alused“, ent tundsin, et nendest jäi väheks.

Ülikooliõpingute ajal leidsin aga tee rahvusvahelise lingvistika-kommunikatsiooni konverentsini.² Avastasin enda rõõmuks, et väljaspool Eestit on käima lükatud terve hulk noortele suunatud algatusi, mis on sihtgrupi seas vägagi populaarsed. Nende ettevõtmiste edu võti? Eakohane lähenemine. Üsna kähku tekkis soov võtta nendest algatustest eeskujuna ning käivitada midagi noortele suunatud ka koduinstituudis. Tänu TÜ eesti ja üldkeeleteaduse instituudi juhataja Liina Lindströmi toele saigi idee teoks.

Noorlingvistide keepleklubi eesmärk on populariseerida keeleteadust kooliõpilaste seas. Esialgu käivitus projekt katsetusena, kuna oli tõesti raske ette kujutada, kas ja kui palju noortel üldse keeleteaduslike teemade vastu huvi tekib. Kokku kohtuti kevadel kolmel korral, iga kohtumine keskendus ühele kitsale uurimisteemale. Projektis lõi kaasa kokku kaheksa noorteadlast ja 25 õpilast (ehk nn noorlingvisti) 9.–12. klassist. Iga keelehuviline sai osaleda nii mitmel kohtumisel, kui ta ise soovis. Noorte varasemad kokkupuuted keeleteadusega olid erinevad: leidus nii värskeid uudistajaid kui sügavamaid (eesti) keele huvilisi.

Esimene kohtumine keskendus teismeliste keelele, koos minuga tutvustasid teemat TeKE³ projektijuht **Aive Mandel** ja keeleteaduse magistrant **Triin Aasa**. Esmalt arutleti, miks ja kuidas tuleks uurida noorte keelekasutust, mille järel said õpilased kätt proovida kahe teismelise vahelise vestluse transkribeerimises. Siis aga suunduti kitsamate keelenähtuste juurde, kus rohkete keelenäidete põhjal analüüsiti intensiivistajaid (nt „jaa üliäge tuleks kyll!“), eesti-inglise koodivahetust (nt „ja see oli nii *awkward*“) ning partiklite *nagu* ja *mingi* funktsioone (nt „mul on trennikaaslane nagu et ÕS-i server oli maru aeglane“) noortekeeles. Õpilaste tagasisidest nähtus, et teema pani neid enda keelekasutuse üle rohkem mõtlema.

Järgmisel kohtumisel räägiti aga keele, soo ja seksuaalsuse vahelistest seostest, mida avasid keeleteaduse nooremteadurid **Elisabeth Kaukonen**

² <https://lingcomm.org/>

³ Projekt „Teismeliste keel Eestis“. <https://sisu.ut.ee/teke/>

ja **Aet Kuusik**. Sissejuhatuses said õpilased ülevaate sellest, millele üldse keskenduvad keele ja soo ning keele ja seksuaalsuse seoseid käsitlevad uuringud. Seejärel tehti kaks lühiharjutust: (1) nimetati naiste ja meestega seostuvaid omadussõnu ning (2) uuriti sugude ja seksuaalsuse kujutamist uudispealkirjades (nt „Deppi värske intervjuu ajas eksnaise marru“). Eelhäälestusele järgnes aga rühmatöö, kus iga rühm sai analüüsida (ning seejärel esitleda) soo ja seksuaalsuse kujutamist keeleõpikutes, ajalehes Postimehes ning ajakirja Tervis reklaamides. Kohtumise teema oli õpilaste sõnul värskendav ning pakkus rohkem mõtteainet.

Kevadsemestri kohtumistele panid punkti keeleteaduse nooremteadurid **Kristel Algvere**, **Agü Bleive** ja **Katrin Leppik**, kes mitmetahuliselt käsitlesid eesti keele teise keelena õpetamist. Kohtumine algas lühikese ülevaatega erinevatest keeletasemest ning õpilased said lähemalt uurida, missugust õppematerjali leidub ühe eesti keele teise keelena õpetaja riivil. Pärast seda tutvustati noortele, kuidas foneetikauuringud toetavad eesti keele vokaalide häälduse õpetamist. Sirutuspausi ajal külastasid osalejad ka ülikooli foneetika laborit. Kohtumise viimane plokk keskendus aga kohasuhete (nt „õhupall on pulga otsas“) väljendamisele ja õpetamisele. Mitmekülgne teemakäsitlus aitas noortel näha eesti keelt ka muukeelse inimese pilgu läbi.

Hindamaks, kas noorlingvistide keeleklubi oli pigem tabamus või möödalask, palusime osalejatel anda tagasisidet. Paistab, et keeleklubi täitis oma eesmärgi: üldjoontes jäädigi rahule nii kohtumiste sisu kui ka korraldusega ja pea kõik vastajad soovisid osaleda tulevastel kohtumistel. Rõõmustav oli lugeda, et keeleklubi suurendas noorte huvi keeleteaduse vastu. Tooksin siinkohal esile mõned õpilaste kommentaarid küsimusele „Mis on üks oluline infokild/idee/mõte, mis sa kohtumis(t)elt endaga kaasa võtad?“:

- „Kohtumised aitasid mul saada selgust oma tulevikuplaanide osas.“
- „Keel on nii mitmekülgne ja muutub ajaga nii palju, et pidevalt on võimalik leida uusi nurki selle uurimiseks.“
- „Kui ülikoolis keelt õppida, ei pea inimesest siis selle keele õpetaja saama. Samuti võtsin kohtumiselt kaasa selle, et keeleteadlased

täiesti tänapäevaste tööriistadega keelt uurivad, ja mitte ainult kuskil raamatukogus tolmuste raamatute vahel lehitsevad, et keele minevikku uurida.“

Siiski leidsid õpilased, et keeleteaduse edaspidises korraldustöös võiks üht-teist ka kõrva taha panna. Parendusettepanekutena nimetati käsitletavate teemade hulga suurendamist, toimumisaja muutmist (tööpäevalt nädalavahetusele), koostööd teiste (keele)asutustega ning õpilaste endi populariseerimishuvide toetamist. Tänavu sügisel kavatses keeleteaduse klubi korraldamisega aktiivselt jätkata ja ehk ka uue traditsiooni käima lükata; seejuures plaanime uue hooajal ka kevadel saadud tagasisidet arvesse võtta.

2023/2024. õppeaastal toimub kokku üheksa kohtumist, mille raames tutvustame näiteks lõunaeesti keelte, suulise suhtluse, keelekorrupte, nimede ja tehiskeelte uurimist. Täpsema info ajakava ja registreerimise kohta leiab aadressilt www.sisu.ut.ee/noorlingvist. Kõik (9.–12. klassis õppivad) huvilised on teretulnud!

Juubelihõnguline keelelaager

Kevadsemestri lõpus said noorlingvistid koos teiste keelehuvilistest koolinoortega osaleda emakeele seltsi keelelaagris „Häälusest ja häälamisest“⁴. Seltsi järjekorras kümnes laager toimus juunis Luua metsanduskoolis ning laagri keskmes oli järgmise aasta emakeeleolümpiaadi teema ehk häälus. Laagri ettekandjate ridades astusid üles Tartu ülikooli foneetika labori uurijad **Katrin Leppik**, **Anton Malmi** ja **Pire Teras**. Laagrisse tuli kokku 23 õpilast viie eri maakonna koolide 8.–12. klassist. Kahepäevase laagri käigus said õpilased sisuka ülevaate sellest, milliste uurimisteemadega puutub kokku üks hääluse uurija.

Esimeses loengus räägiti õpilastele, millega tegeleb artikulaatorne foneetika, sh kuidas uuritakse häälikute moodustusviise ning miks on artikulatsiooni uurimine üldse oluline. Järgmises loengus said osalejad tutvuda, mida kujutab endast akustiline foneetika ning kuidas lugeda helilainet, spektrogrammi ja rahvusvahelist foneetilist tähestikku. Esimese päeva lõpus näidati õpilastele, kuidas töötavad kõnesüntees ja -tuvastus eri

⁴ <https://www.emakeeleselts.ee/koik-teated/keelelaager-haalusest-9-10-juunil-2023/>

rakenduste (nt Neurokõne⁵, Tekstiks.ee⁶) näitel. Kaasamõtlemise kõrvalt said õpilased ise mitmesugustes harjutustes kätt proovida.

Laagri teise päeva fookuses oli küsimus, kuidas ja miks varieerub hääldus, mida selgitati rohkete hääldusnäidete kaudu. Seejärel uuriti rühmatööna eesti keele spontaanse kõne foneetilise korpuse abil erinevate eestikeelsete sõnade (nt *põhiliselt*, *tegelikult*, *tavaliselt* ja *lihtsalt*) häälduse varieerumist ning iga rühm tutvustas oma uurimistulemusi ka teistele laagrilistele.

Osalejate tagasiside oli positiivne ja nende hinnangul vastas laager suuresti ka nende ootustele. Kuigi foneetikateemad olid noortele pigem uudsed, aitasid õpilaste sõnul meeldivad ettekandjad ja põnev teemakäsitus teemadest paremini aru saada. Seda õnnestumist kinnitab ilmekalt ka asjaolu, et noored oleks soovinud isegi kauem laagris olla ja rohkem keeleteemade kohta kuulda.

Teadushuviharidus peaks sisaldama rohkem keeleteemasid

Nii keepleklubi kui ka laagri tagasiside näitasid, et noorte keelehuvi on suur – seda tuleb lihtsalt toita. Teismelised vajavad regulaarseid üritusi, kus käsitletak keeleteaduse eri tahke ning kus neil oleks võimalus n-ö ise käed külge panna. Keeleteaduslikud algatused toetavad koolis pakutavaid nii ema- kui ka võõrkeeletunde, kuna need ühest küljest laiendavad, teisalt kinnistavad koolis omandatud teadmisi. Keeleteadust tuleb noorte seas populariseerida, kuna just nendest sirgub järgmine keeleanurijate põlvkond. Siinkohal julgustangi kõiki keeleinimesi laiendama teadushuviharidust ka keeleteemadele!

⁵ <https://neurokone.ee/>

⁶ <https://tekstiks.ee/>